

Nemzeti Társalkodó.

October' 6-dik napján 1852.

Ú j i t á s.

A' kik esmérték, 's még el nem felejtették, emlékeznek bizonyosan ezelőtt csak huszanöt esztendővel megholt Ösfi Tamás nagybátyámra. Ritka derek régimódu magyar gazda volt. A' selyem juhokkal nebelgőket csak nevette, 's a' honan háromszáz köblet aratott, oda száz köbölnél kevesebbet soha sem vetett, mert igen jól tudta, hogy a' földet nem lehet megcsalni, a' gazat burjánt pedig el kell őlni. Híres volt különösen szép hajáról is, 's nem ok nélkül, mert hosszú czopfja, melynek párját a' két Küküllő és Szamos meljékén nem igen lehetett látni, majd a' sarkát verte, úgy hogy egy részét zsebben kellett hordozni sáros időben. Midőn az öltözet 's haj viselés módja változásával sokan le kezdték vágatni czopfjaikat, vigasztalhatatlan volt az öreg, 's ezen veszedelmes újításból a' haza közeledő pusztulását jövendölte; mert hogy a' czopf eredeti magyar viselet, abban legkevesebbé sem kétkedett, minthogy öreg ember létére, kis gyermek korától fogva viselte azt, 's az édes

attyától is ezt hallotta, úgy, hogy (a' mint mondani szokta) *usus és traditio egyformálag a' czopf magyarossága mellett bizonyítanak*. Lehet képzelni, hogy bár mi történt legyen is a' másokéval, de a' nagybátyám czopfja helyén maradt. Ekkortájatt kezdett változni a' fejeznép-öltözet viselet módja is. A' Németektől vett; de a' hosszszas megszokás által nemzeti öltözetnek tartatott pošoni vállak ki kezdetek menni a' szokásból, 's bár mennyit zúgolodott is a' nagybátyám még sem tudta megakadályoztatni, hogy serdülő koru leányai öltözetén hetenként egy egy kis változás ne történjék; úgy hogy míg a' gazda magát észre vette, nem csak egészen új viseletmód szerént voltak öltözködve leányai, hanem egy jó csomó adósság is volt rakva. Találkozott ugyan, a' ki figyelmeztette nagybátyámat pénze környülményeire; de az öreg úgy vélekedett hogy eddig elé örökké béerte esztendei jövedelmével, tehát most sem félhet a' szükségtől. Az emberek (mint minden nap tapasztaljuk, 's még is alig értjük) sokszor nagy dolgokat nem vesznek számba, 's kicsinységekért életeket is készek volnának odaadni. Így történt az öreg Ösfiivel is. Kevés esztendők alatt, czopfján kívül, szinte minden vagyona a' kereskedők 's szabók birtokába jutott, és azt, ki élete nagyobb részét vagyonos állapotban töltötte, öregsége napjaiban a' szegénység 's szükség lenyomó terhe taszítá a' sírba.

Felsőbbségünk érzésével szoktuk az ily-
meséket nevetni: 's mégis, az alatt míg
némely más nemzetektől vett apróságokat
jobbakkal felcserélni nem akarva képzetünk-
ben nemzetiségünket őrizzük, a' fenyegető
nagyobb veszedelmeket nem látják kurtán
néző szemeink, 's majd későn hullnak kö-
nyeink. A' régi egész nincs meg épen, fő
alkotó része visszahozhatatlanul oda van,
régí szabásu támoszait a' haladó, fejlődő
idő elsorvasztotta; nemesnek nemtelennek
állapotja, környülményei, viszszonya félig
sem a' múltkori. Régebben lehet hogy ke-
letről vagy délről jött a' zivatar, ma talán
északi 's felettünk tornyodzanak a' fellegek,
valyon helyes é mégis ezt mondani? *nem
kell újítani maradjunk a' régi mellett.* — A'
Szilágy bércei ma-is úgy állanak, mint Tu-
hutum és Horka találták vólt őket, a' Har-
gita szikláji nem változnak: ezekhez akarunk
é hasonlók lenni? Mint a' föld változatlan
megtartja tengelye arányát, de a' nap kö-
rül szabott útját szüntelen folytatja: úgy
az igaz bölcs rendületlen áll a' jóban, 's ha-
lad a' tökéletesedés pályáján. Így igyekszik
ő közeledni az Istenséghez, így lesz ura a'
természetnek, 's ember ő e' szó legvalódibb
értelmében. Mozgás, változás, valamint egye-
sekben, úgy nemzetekben 's természetben is,
élet jele; megállás, egyformaság a' halálra
emlékeztetnek. Az életerővel teljes ifjú ja-
vító észrajzainak kicsiny a' föld, örömost u-

jitna, változtatna szüntelen, ellenzi azt a' sír partjain tántorgó öreg, mintegy előre sajátva nyugtalan vágyu szívének közelítő végdobbanását, 's akarátja ellen neki készülve a' bépuppadzásra, kész lassan mászó hernyoként, ama nem sokára kezdődő hosszú éjre, melyet a' halál hideg ölében fog át-szenderedni. — Mozgás, változás sülyesztett annyi nevestől elmúlt nemzeteket, annyi thronusokat 's koronákat az idő oczeánjába; mozgás változás hozta elé a' most élő népeket, státusokat, mint meg annyi tenger mélységéből föld rengések között feltűnt új szigeteket. — Maga a' természet is változik 's változtat szüntelen. Ez által hozza elé a' tavasz kellemeit, 's az édes anya tápláló mejjén függő kised első mosolygását; ez által temetett ő el több a' mostaninál talán kevésbbé tökéletes, de óriásibb állat 's plánta világokat, 's tünteté elé közelebből megint, e' volt világ állati maradványai között azt is, melyet északnak örökös fagya, tanuságunkra oly épségben *) tartott-meg, hogy azon szem,

* Ezelőtt néhány évvel Sziberiában, megfagyva a' földben, egy oly négylábú állatot találtak, mely minden ma esmeretes állatoknál nagyobb, és azoktól egészen különböző volt. A' test egész ép, 's minden tagjaira nézve oly hijánytalannak találtatott, hogy még csak a' szemprémek is megvalának. Sajnáljuk hogy bővebb tudósítást nem adhatunk e' nagy nevezetességről; de reméljük, hogy olvasóink közül valaki talán kipótolhatta e' hijányt, 's egyszermind meg-esmerteti velünk, a' Manmut, Megaterium, Mastodont, 's más felfedezett maradványait ama régen el-

mely ezelőtt ki tudja hány ezer esztendővel pillantott utoljára a' napra, csak élet hijjával vele láthatni azon új világot, melytől egy talán egészen különbözőnek képe festődött le valaha benne. Ki az, a' kit az ily 's hasonló jelenetek az újulás, változás múlhatatlan, 's szükséges voltáról meg ne győznének? 's ki ne látná által, hogy azt, a' mit előbb utóbb meg kell tennünk, sokkal hasznosabb előre neki készülvé, 's készakarva, mint idő 's környülmények által neki hurczoltatva hajtani végre?

Ki honyunk kebelében a' legelső szőlőt ültette, a' legelső szem törökbuzát vetette, a' legelső könyvet nyomtatta, vagy törvényinket legelőbb tette írásba, újító volt tagadhatatlanul; 's ma még is ezeken áldják az ellenkezésekkel mérészen szembe szálló emlékezetét. Ha oly gyakran 's méltán magasztalt eleink újítók nem lesznek vala, hihetőleg ma is úgy tengődnénk az Irtis sivatag téerein, mint a' nomád Kalmukok Ásiában, 's színjászóink hazánkban, és azon régi jó dolgok, melyek maradványait annyira féltjük az újítás perselő hevétől, alig ha birtokunkban volnának. A' meglévőt az újítás óvja meg az ily pusztulástól. Egy nem újító 's a' művelődés pályáján elé nem haladó nemzet, szüntelen az elaljasodás és a' népek so-

enyészett ó világnak, a' mely felett sarjadzott újabb lakosai sokáig még csak nem is gyanították annak valaha voltát. Az írók.

rából eltűnés veszedelmének van kitétetve. — Vagy talán elhunyt eleink minden javítani újítani valót elvégeztek, minden szükségest beszerezettek, 's reánk elkényesedett megrestült unokákra csak a' tele ládák elpazérlásának könnyü munkája maradt? Valyon hol kezdődik ezen tökéletesség 's nyugalom időszakasza? — Negyedik Béla gyászos századjában, midőn a' napkeletről jött pusztító fellegből ezernyi ezer nyilak villámlottak ki, 's Batu Khán dörgő haragja, az egyetnemérés miatt roszul védett haza földjét hazafi vérrrel áztatván, ennek árjával két esztendő alatt három század munkáját szinte egészen elmosta? — vagy dicső Hunyadink dicsőbb fija századjában, midőn e' két hatalmas' kezei, szétszakadozásra hajlandó erönket csak nem erőszakkal tartva egybe, a' rohanó Török hatalma ellen, kis időre, Európa védőjévé egyesíték? — vagy talán azon két században, melyben jobb sorsra méltó nemzetünknek ostora az egyenetlenkedés erőt vévén rajtunk, a' megbódult Magyar jobb-ját magyar vérral fertéztette? — vagy végre, a' közelébb elenyészett században, mely szinte oda lett nemzetiségünk sírjául való szolgáló, és a' melyben a' visszavonás ördöge hadi öltözetét polgárral cserélte-fel, hogy az egymás meg nem értésére kárhozott Magyar, a' megszerzett belső béke áldásával se engedje élni? — Nem, a' reánk szabott munkát senki sem tette — ne is tegyemeg. Egyetlen egy, atyánk vagy nagyatyánk

által plántált fáról szakasztott gyümölcs, a' magunk 's maradékink hasznára való munkálodásra serkent 's kötelez bennünket szerencsésebb század fíjait.

Igen is újítsunk, de úgy, hogy egyszersmind javítsunk-is. Szemeink elől soha el nem tévesztve a' törvény szentségét, minden szabados útat el kell próbálnunk arra, hogy szeretett nemzetünk a' tizenkilencedik század miveltebb népei közzé béilljék, 's honnyositanunk kell valahára azon meleg érzést, mellyel öleli idegen földön a' Magyar a' Magyart. Egymást megértve legyünk édesegygyek, és azon vallás, — rang, — felekezet, — deáknyelv, * — személyes tekintet — sat. emelte közfalakat, melyek ártalmas voltát oly kevésbé látható sükerrel halljuk emlegettetni, igyekezzünk gyengíteni, 's lerontani. Közös nemzeti bírtok legyen minden javító ajánlat, közösen vizsgáljuk, fontoljuk azt, köz-helyben hagyással fogadjuk-el, 's egyesült köz-erővel vigyük végbe. De valyon a' jó célra vezetőt, hogy lehet megismereni? — Egyesüljünk, neveljük szüntelen, 's terjeszük mindenfelé a' józan értelmességet, állásunkat esmérjük-meg tisztán, vizsgálatlan ne

* Tudjuk esmérjük, a' Lengyelek állapotját. Nállok most. (Jelenkor 73-dik Szám 1832) a' nemzeti nyelv tanítása helyett, a' deák nyelvét hozaték-bé ismét. Ebből legalább megismerhetnök a' deák nyelv tanultatásától várható következtetéseket. Minket senki sem kényszerít ezen nyelv tanulására. Az ír ók.

hagyjunk semmit, munkálódjunk halogatás nélkül, 's a' jó magától fog jőni.

Az újításról való véleményünknek e' csekély sorokban történt előadás után, hátkodunk olvasóinkat javallatképpen egy tekintet érdemlő tárgyatskára figyelmeztetni, előre kikérve valamint türelmeket úgy részvételeket is. (végzete következik).

A' Gyertyatartók.

A' veszedelmes polgári háborúnak idejében, mely a' 16-dik században Nagybritanniát elboritá, történt: hogy a' Darnli-varochi Laird, ezen avult 's rosz állapotban lévő skótziai kastélyát elhagyá; 's Angliának vett útjában, Cumberlandban, Sir Miles Musgrave gazdag kastélyában szálla-meg. Ez, az azon időben uralkodó politikai részrehajlások miatt, egy részről sem történheték azon nyájas indulattal, mely az igazi vendégszeretetnek bélyege. A' gazdagabb, miveltebb, 's polgári helyzetében sokkal nagyobb tekintetű Angol, egy alkalmatossággal sem mulasztá-el a' Skótzussal felyebbvalóságát éreztetni; a' mire ez sem kése-el-amaz ellen, felvidéki egyszerűsége', vitézsége', 's függetlensége' érzelmének teljes göggyével fellépni. — Némely, ezen szenvedelmek játékanak kedvező ürügy, adá magát elő az ebéd felett. Sir Miles Musgrave hat igen nagy vertezüst gyertyatartót tétete a' gazdagon te-

ritett asztalra. Ő 's a' többi Angol vendég-
 társai, szembetűnő nagyitással magasztalák a'
 gyertyatartók' szépségét 's drágaságát; csú-
 foló 's alacsonyító oldaltekinteteket vetvén a'
 szegényebb Skótusra: ki elég okos volt, he-
 vülő indulatját elfojtva ezen dicsekedésre nem
 ügyelni, míg véleménye' nyilatkozására köz-
 vetetlen fel nem szólíttatnék. Észrevévén a'
 házi úr, ki czivakodást 's vendégének nyil-
 vánvaló lealázását óhajtá eszközteni, ennek
 egykedvü viseletét, felkele helyéből, 's a'
 Lairdhoz fordulván, a' gyertyatartókra mú-
 tatva, büszke 's megvető tekintettel monda:
 „Nemde Darnlinvarochi Laird úr, hogy e-
 gész szegény Skótziaatoknak vagyonába ke-
 rülne ily szép 's drága ezüstnémüt kiállítani?“
 Méjebben sebhettek e' szavak a' derék Skó-
 tusnak honszeretettől buzgó szívét, mintsem
 boszuságát még tovább is elnyomni lett vol-
 na képes; mind e' mellett indulatjától el nem
 hagyá magát ragadtatni, 's egy elmés gon-
 dolat jutván eszébe, felállá, 's férjfiui erős
 hangon ezt felelé: „Sir! a' kegyelmed kér-
 désére legjobb feleletnek tartom azt, hogy
 tulajdon ámbár szegényebb kastélyomban is
 található gyertyatartókat: melyek sokkal töb-
 bét érők, mintsem hogy akár mely fényes
 angol teremben fellelhetők volnának.“ Ezen
 szavakat oly szerényen 's komolyon monda
 a' Laird, hogy a' jelenlévők' egyike sem mé-
 részle azokon nevetni, vagy csak mosolyog-
 ni is. Elnémulának egy kis ideig; később így
 szóla a' gazda: „Darnlinvarochi Laird! a'

mit most monda kegyelmed, meg kell bizonyítani, különben szavát vissza tartozik venni; mivel pedig ezt mint becsületos gavallér nem teheti, fogadjunk kétszáz ezüst márkában. "A' Laird e' fogadást becsületének híjánya nélkül el nem mellőzhetvén, bizonyos napot határoznak, melyen Sir Miles Musgrave egyik barátjával a' Darnlinvarochi kastélyába jövend; 's ott fogadásoknak tárgyát megtekintvén, a' szóban lévő dolog felől megbizonyosodik.

A' kijelelt napnak elérkeztével a' két Angol bévezetteték a' darnlinvarochi terembe. De mely szokatlan jelenés vala számokra kérésztve! a' legközönségesebb de tápláló eledellekkel megrakott durva tölgyfa asztal körüli minden ülés háta megett álla egy óriás teremű izmos szülöttje a' felvidéknek; márvány szoborként meg nem mozdúlva, teljes nemzeti fegyverben. Jobb kezében egy merőntartott kivont kard, balban egy lobogó fáklya. Semmi sem mozga ezen Athléteken, egy tagjok sem árulá-el életben léteket; csak a' fáklyának lángja loboga, 's terjeszte bús világot maga körül: mely borzasztólag verődött vissza az éles kardok fényéről. E' meglepő éjeli látásra bámulás 's rettegés szállá a' belépő idegenekre; 's minekelőtte még ennek félelmet okozó benyomásától megszabadulnának: teljes méltósággal, 's lassu léptekkel jöve a' Laird vendégeinek elejébe; kivont kardjának hegyével ezen óriásokra mutatva, így szóla, innépi diangon az Augolok-

hoz: „Lássátok itt házamnak 's nemzetségemnek gyertyatartóját, a' mint mi azokkal emlékezetet haladó idők óta élünk. Ezen férjfiak' mindegyike úra parancsolatján kívül más nem esmér.“ Erre a' Laird elhallgata, 's mindkét vendégére egy néhány általható mérges tekintetet vetvén, így folytatá szavait: „Bátorokdok é ezen gyertyatartókat azokkal öszve hasonlítani, melyekkel kastélytokban kérkedétek? valljátok-meg, ki nyeré-el a' fogadást? Sir Miles Musgrave egy pillantatig sem kése felelni, 's vidám tekintetet véve, erőltetett mosolygással mondá: „Én vesztém-el a' Laird a' fogadást; vegye kegyelmed a' pénzt, nyilván esmérem-meg hogy megnyerettem.“ — De a' Laird nemes nagylelkűséggel adá vissza a' kétszáz ezüst márkot, 's így szóla: „Én megelégszem kegyelmed nyilatkozásával; pénzére nincsen szükségem; felejtsek-el a' méltatlanságot, melyet rajtam elkövete; 's üljünk a' terített ásztalhoz: melynél mindazáltal elégedjünk-meg cín gyertyatartókkal; melyek kevesebb gőzt, 's füstöt okoznak mint e' fáklyák; 's egy galád Szász-nak (csúfolódva nevezé így az Angolt) nem ízlése szerént lehetnek. Meg lészen Sir! a' ajánlásommal elégedve? „Némán inté fejével egyezését az Angol; mire a' Laird kardjának egy intésére az óriásalkatok fegyvereikkel fejeik felett a' levegőben hadazván, rendes sorban hagyák-el a' terem' küszöbét.

É r t e k e z é s

*A világ közönséges történetei tanulásának
legfőbb céljáról.*

Ezek szerint lássuk már, mi a' világ közönséges történeteinek tudománya?

A' világ közönséges történeteinek tudománya tehát nem egyéb, hanem az emberi testi, és lelki tehetségek századonként történt kifejlődésének, nemesedésének 's tökéletesedésének elszámálása, 's ennél fogva már: — Ha a' világ közönséges történeteit úgy tekintjük, mint az emberi dolgok' — 's cselekedetek emlékezetét, csupa elbeszélését, úgy a' historia nem lesz egyéb, egy hol nevetséges, hol szomorú jelenésekből álló Játkézzinnel, a' hol emberi bolondoskodásunknak undok képei végső megalatsonittatásunkra tűnnek szemünk elébe. Ha pedig a' bölcsesség lelkével felemelkedve az embert akarjuk kitanulni, őtet eredetében kifejtődésében, erkölcsi nagy céljai után való törekedésében, 's polgári társaságának legjobb rendbe hozásán való igyekezetében vizsgálni kívánván, azt akarjuk kipuhatolni, mennyire érte-el társasági célját ez, vagy amaz időben? 's mi van még hátra? úgy a' historia az emberi észméretnek legtágosabb szép mezeje, a' hol az ő tehetségének a' századok során, a' különböző történetek és változások eszközei által elősegített kifejlődésének nagy rajzolatja tűnik szemünk elébe, megtanuljuk ebből:

1-ször: Hogy az ember akarmely éghajlat alatt szülessék, mindenütt csakugyan azon egy, azaz állati részekből, és feljebb törekedő halhatatlan lélekből egybeszerkesztett valóság, 's ha bár színére, élete módjára, durvább vagy élesebb elmebéli bélátására nézve egymástól véghetetlenül különböznek is, mégis mindazonáltal ha az indulatoknak ugyan azon egy kútfejét, a' szabadságra és a' szakadatlanul való fenmaradásra törekedő vágyodását, a' pallérozódásra és tökéletesedésre való alkalmas voltát tekintjük, ő mindenütt, minden különböző formákban, és tüneményekben elő álva, és mindenkor csakugyan az az egy, moralis Egész. A' honnan

2-ször: Világos, hogy ez a' nagy egész azaz az emberi nem, akar minémű különböző formákban jelenjék is meg a' föld golyobisán, az időben, és helyben, 's akar mely különböző módokon adja is elé a' maga vélekedésit, úgy mint lelki munkálkodásainak resultatumát, mégis a' maga tökéletesítésének fő céljában, mindenkor és mindenütt megegyez.

3ször: Hogy ez a' tökéletesítésnek principiuma, az igaznak a' hamistól, a' jónak a' rosztól való megkülönböztetésén való szünteleni igyekezetben áll, az első az elmének megvilágosodását, a' második a' szívnek megjobbulását illeti.

4-szer: Hogy akar mibe helyheztesse is ez vagy amaz időkorbeli nemzet az igazról,

és jóról való vélekedését, csakugyan abba a' buta Eskimos vagy Goromántától fogva a' a' hőlcselkedő Görögig, Angol- v. Francziáig az emberiség egyformán megegyezett's megegyez ma is, hogy igaznak, és jónak: magában, és belsőképen értett jónak, és igaznak lenni kell; az erköltsiség képzelete tehát az emberrel született, és azt az embertől mint embertől soha elválasztani nem lehet.

5-ször: Hogy az erre, azaz: az igaznak és jónak megismerésére való törekedés ellene állhatatlan ösztön; és hogy soha egy tyrannus sem próbálhatta-meg ennek elnyomását rettenetes következés nélkül.

6-szor: Hogy az erre való törekedésben, az emberi nem soha sem meg nem állhat, sem hátrább nem léphetik; és hogy ezeknél fogva:

7-szer: Az erkölcsiség, és kimívelődés céljának előmozdítására egy Főgondviselés igazgatja, és vezérli valamint a' különös egyes embereknek, úgy az egész emberi nemzetnek is sorsát.

Ezeknél fogva kettőt látunk főképen a' világ közönséges történeteiben:

1-ször: Hogy az egész emberi-nem, egy egész massába véve, a' maga elme- és erkölcsbeli tehetségének kifejlődésében egészen a' kimívelődés legfelsőbb lépcsőjéig, mind feljebb törekedik, és hogy ezen előmenetelében sem meg nem áll soha, sem hátrább nem lépik.

2-or: Hogy az eltölt régibb századok-

nak minden hibáit, és kicsapongásait tekintve, azok az egy egész emberi nemnek nem hogy ártottak volna valamit, avagy azt elpusztították volna, sőt inkább egy egész nemzetnek erkölcsi megromlása mindenkor azt jelentette, hogy az egész emberi nem, a' maga végső tökéletesedésének bévégződéséhez közelebb lépett.

Mely állításnak meggondolásából egy az életnek akarmely környülállásai közzé helyeztetett ember, a' maga belső valóságának méltóságát megbecsülvén, a' maga belső becsét, minden más idegen nagyságon való haszontalan bámulás nélkül tanulja érdemesíteni, és a' maga gyarló ember társainak hibájok iránt mindenkor illő részvétellel, és türedelemmel viseltessék; mert ha minden egyéb dolgokról való képzelődés elenyészik is, az igazról, és jóról való képzelet állandoul megmarad. — Az ég, és a' föld elmúlik, de az én beszédem el nem múlik.

Ennek az állításnak megbizonyítására ezeket kell megfontolni

1-szor: Ha felteszszük az erkölcsnek lételet, és annak esméretét, annak nem lehet másképen reánk nézve ebben az életben semmi érdeme, sem mi azt másképen nem gyakorolhatjuk, hanem ha valóságos bűnök is lesznek.

2-szor: Egy elvénült, és a' maga erkölcsi halálához közelgető nemzetben az elméleti pallérozódás, és az erkölcsi megromlás együtt jelennek-meg, és a' felettébb nagyon

megvilágosodott erkölcsstelen nemzet csalhatatlanul elenyészik.

3-szor: Az e'féle elenyészésben, vagy egy formából más formába való által lépésében egy nemzetnek az egész emberi nemzet fellette sokat nyer. Mert ugyan is

4-szer: A' midőn egy új nemzet a' másoknak omladékain feltámad, annál az újjanon feltámadott nemzetnél, az erkölcsi palérozódás, a' tudományok kimívelődésével inkább egybe kezd keveredni, és kapcsolódni, azaz: magok által a' bűnök által elősegített Tudományok egy új nemzet felemelkedésével arra törekednek, hogy az elmúlt századok gonoszságait, és balvélekedéseit a' magok egész foglalatjokban kiírtsák.

Ennek a' magában ellenmondást foglalni látszó igasságnak felvilágosítására nem lesz szükségtelen a' történetek nagy könyvét felnyitni, 's az embert a' maga eredete, és kimívelődése útjában egy két pillantattal megtekinteni.

Az Istennek teremtői mindenható kezéből, kétség kívül, hogy az embernek lelki tehetségei is bévégeződve léptenek-ki a' semmiségből a' lételre; de ezen tehetségeknek megismerésekre, az élet szükségére való alkalmaztatásokra, és kimívelődésekre az ember időjártával, 's csak a' tapasztalás, és a' külső tárgyak ketsegtető ösztönei által vezéreltethetett.

(folytatása következik).